

Pròleg

Em vaig quedar de pedra, jo també.

Però el que més de pedra em va deixar no va ser la pandèmia.

Perquè aquesta mena de desastres sempre han existit.

La grip espanyola, ara fa un segle, va fer més víctimes amb els seus cinquanta milions de morts de les que segurament deixarà la Covid.

Per cenyir-me al nostre temps, el que tinc edat per recordar, després del maig del 68 hi va haver la famosa grip de Hong Kong, en què un milió d'habitants van morir amb els llavis cianòtics, d'hemorràgia pulmonar o ofegats (tot i que de fet no ho és tant, de «famosa», perquè com vaig comprovar després de dedicar-li una nota de blog al principi de la crisi, aquesta grip ha caigut en un oblit absolut!).

També hi havia hagut, deu anys abans, igualment esborrada de la memòria col·lectiva, la grip asiàtica, que, novament originada a la Xina, va passar per l'Iran, Itàlia, l'est de França i Amèrica i va deixar dos milions de morts (100.000

dels quals als Estats Units, i segurament una quantitat semblant a França, en hospitals mal equipats on, expliquen els últims testimonis, els cadàvers s'apilaven a les sales de reanimació sense que ningú pogués treure'ls d'allà).

No, el que més m'ha colpit és la manera tan estranya com hem reaccionat aquest cop.

És l'epidèmia, no només de Covid, sinó també de por que s'ha desfermat en tot el món.

Hem vist temperaments intrèpids paralitzats de cop i volta.

Hem sentit intel·lectuals que havien vist altres guerres recuperar la retòrica de l'enemic invisible, dels qui combaten a primera i segona línia, de la guerra sanitària total.

Hem vist com es buidava París, com als *Diaris* de l'ocupació d'Ernst Jünger.

Hem vist les ciutats del món convertir-se en ciutats fantasmes, avingudes silencioses com camins rurals on, en paraules d'Hugo, els dies eren com les nits.

He vist, als vídeos que m'enviaven de Kiev i de Milà, de Nova York i de Madrid, però també de Lagos, d'Irbil o de Qamishli, algun vianant escàs i apressat que semblava que hi fos només per recordar-nos l'existència de l'espècie humana, però que canviava de vorera amb els ulls abaixats si apareixia cap altre ésser humà.

Tots hem vist, de punta a punta del planeta, tant als països més necessitats com a les grans metròpolis, pobles sencers que tremolaven i es deixaven tancar als seus habitatges, a vegades a garrotades, com bestioles al cau.

Els manifestants de Hong Kong han desaparegut per art de màgia.

Els guerrers peixmergues, que literalment significa 'els que saben enfrontar-se a la mort', s'han tancat a les trinxeres.

Els saudites i els houthis, immersos en una guerra inacabable al Iemen, van declarar una treva tan bon punt es van anunciar els primers casos.

Hezbollah es va confinar.

Hamas, que en aquell moment havia de lamentar vuit casos, va declarar que el seu únic objectiu de guerra era obtenir màscares d'Israel: «Màscares! Màscares! El nostre regne per unes quantes màscares! Si cal, tallarem la respiració a sis milions d'israelians».

Daesh va declarar Europa zona de risc per als seus combatents, que van anar a mocar-se amb clínex amb aroma d'eucaliptus en alguna caverna siriana o iraquiana.

Com que havia detectat un cas sospitós, Panamà va confinar a la selva mil set-cents desesperats que marxaven cap a la frontera dels Estats Units.

Nigèria, on feia unes quantes setmanes jo havia escrit un reportatge sobre les matances comeses pels jihadistes fulbe als pobles cristians, comptava, segons l'AFP, dotze morts a causa del virus a mitjans d'abril de 2020, contra divuit morts per les forces de seguretat per no respectar el confinament.

Bangladesh, el lloc on em trobava fent un reportatge hores abans que França tanqués les fronteres, acumulava totes les calamitats; hi havia gent morint-se del dengue, el còlera, la pesta, la ràbia, la febre groga i d'alguns virus desconeguts; però vet aquí que s'hi detecten uns quants casos de Covid i allà també, com un sol home, la gent es tanca en confinament.

I de fet és tot el món, tant els països rics com els pobres, els que haurien pogut aguantar el cop i els que s'haurien ensorrat, que s'abraona sobre la idea d'una pandèmia inèdita que va camí d'exterminar el gènere humà.

I doncs?

Què pot haver passat?

La viralitat, no només del virus, sinó també del relat sobre el virus?

Un engegament col·lectiu, com en aquella novel·la de José Saramago en què una epidèmia misteriosa deixa cega tota una ciutat?

Una victòria dels col·lapsòlegs que, després de molt de temps de predir la fi del món ara la senten a prop i ens donen una última oportunitat per fer una quaresma i un *reset*?

O dels amos del món, que han vist aquest gran confinament –traducció anglesa del «gran tancament» teoritzat per Michel Foucault en els textos on descrivia els sistemes de poder del futur– com l'assaig general d'un nou mètode de control i repartiment dels cossos?

Una gran por com la de 1789, amb la seva dosi de falses informacions, complots, fugides a la desesperada i, quan arribi l'hora, motins sense esperança?

O el contrari? El senyal tranquil·litzador que el món ha canviat, que dona un valor sagrat a la vida i que entre la vida i l'economia ha triat triar la vida?

O, el contrari: un esverament col·lectiu, agreujat pels canals informatius i les xarxes socials que, a còpia de repetir un dia sí i l'altre també la xifra de recuperats, crítics i morts ens han situat en un univers paral·lel en què ja no hi ha, enlloc, cap altra informació, i ens han fet tornar literalment bojós: al capdavant, que no és aquest el funcionament d'un suplici xinès? Que no està demostrat que, repetit infinitament, el so d'una gota d'aigua s'acaba convertint en un drac amenaçador? Com reaccionariem si els responsables de la seguretat vial decidissin col·locar a cada quilòmetre de carretera uns altaveus gegants que anunciessin sense descans els accidents mortals del dia?

Tenia al costat, sempre valuós, el meu exemplar de *La servitud voluntària* d'Etienne de La Boétie.

Tenia —per mirar de pensar aquesta extraordinària submissió mundial a un fet que, repeteixo, era tràgic però en cap cas sense precedents— el record de René Girard i del seu desig mimètic, que també és un virus i que, com tots els virus, desferma pandèmies.

I també Jacques Lacan, que va predir que davant de l'aparició d'un «punt de realitat», un de debò, dels que colpeixen i et poden fer ensopegar, dels que fan forat en el coneixement sense que en tinguem cap imatge (i, que no és el que passa amb qualsevol virus nou, això?), la humanitat pot triar entre la negació i el deliri, la neurosi o la psicosi: Trump frisós per la necessitat d'«alliberar Michigan» o els governs que, inquiets per l'amenaça d'un «Nuremberg del coronavirus» esgrimida per alguns col·lectius d'advocats, van decidir que era més prudent aturar el món.

Era massa d'hora per prendre una decisió tan dràstica.

Encara ara, mentre escric aquestes línies i comença el «desconfinament», continua sent massa d'hora per desxi-frar, no només el codi del virus, sinó el de la por que ha provocat.

I, com que jo també tinc morts que no he acabat de plorar, no em veig amb cor de riure amb la bona rialla brechtiana que potser ens inspirarà algun dia l'enorme escenificació distanciada que la crida a respectar la distància social haurà desencadenat davant dels nostres ulls esbalaïts.

Al contrari, ara és el moment d'enunciar els efectes de tot plegat en les nostres societats i el nostre esperit.

És el moment d'explicar el que ha començat a passar en allò que ens relliga de la manera més obscura al fons de tot de nosaltres mateixos.

I, si és cert que —com li agradava dir, no sense ironia, al gran metge alemany de final del segle XIX Rudolf

Virchow, pare de l'anatomia patològica— «una epidèmia és un fenomen social que comporta certs aspectes mèdics», ens trobem, ara o mai, davant del moment de recuperar el seny i mirar de descriure alguns dels aspectes no mèdics de tot plegat.

N'hi ha de positius.

Hem viscut moments de veritable civisme i ajuda mútua.

I no ens alegrarem mai prou de finalment haver-nos adonat, no només de l'existència, sinó també de la gran dignitat del poble d'humiliats (personal sanitari, caixeres i caixers, pagesos, transportistes, escombriaires, repartidors...) que ha sortit a la llum.

Però també n'hi ha d'entjosos.

S'han dit paraules, s'han pres costums, s'han recuperat reflexos que m'han espantat.

El virus, i el virus del virus, ha atacat principis que aprecio i que són el millor de les societats occidentals, mentre els infectats es morien.

I, com que les idees també es moren, com que s'alimenten de la mateixa matèria que els éssers humans, i com que podria molt ben ser que quan l'epidèmia remeti quedin encallades a la sorra com meduses mortes i desapareguin sense deixar rastre perquè, com nosaltres, estan fetes gairebé íntegrament d'aigua, són les idees el que he volgut defensar en aquest text.

La Primera Por Mundial (en el mateix sentit que es parla de la guerra): un balanç.

I com que és hora de fer recompte, vet aquí el meu, no estadístic, i menys fàcil d'establir (oi que la llei de l'estupor dicta que, com més brutal és l'impacte, més s'altera la capacitat de reflexionar?) dels cops que han encaixat, en aquesta crisi tan estranya, les nostres metafísiques íntimes: una

baralla, aquesta, que no és massa d'hora per lliurar, però aquí ja no són ni els polítics ni els metges els qui n'han d'assumir la responsabilitat i el risc.

Capítol 1

Torna, Michel Foucault

El primer que em va colpir va ser l'augment del «poder mèdic».

Que, d'acord, no és pas nou.

És un poder amb una llarga història.

Galè, el filòsof metge que, pel fet de ser metge, va ser com qui diu el guia espiritual de Marc Aureli, Còmmode, Septimi Sever.

John Locke, de qui finalment hem entès, gràcies als manuscrits de la seva època d'estudiant a Oxford, fins a quin punt la seva formació d'expert en el benestar corporal va ser determinant per a la invenció dels drets humans.

A partir de la Revolució Francesa, la figura del magistrat metge, de la qual Cabanis (a qui el Terror va perdonar la vida gràcies a la seva sapiència mèdica) és el representant més emblemàtic.

I no entendrem gens les mesures aplicades pels Estats en l'època clàssica, diu Foucault, si no tenim present que s'inspiren tant en el model de l'hospital com en el de la

presó; *Surveiller et punir*, sí; però abans *Naissance de la clinique* i l'arqueologia de la mirada mèdica cridada a alimentar els «sabers-poders» contemporanis.

I és impossible rellegir sense pessigar-se les pàgines que dedica a la gestió, fins al segle XVIII, de les epidèmies de pesta: ja no es tracta, com en el cas dels leprosos i els bojós, d'exiliar-los en una illa o en un gueto més enllà dels confins, sinó del confinament de la ciutat sencera; d'enviar tothom a casa; de tenir vigilants de barri que patrullen i multen els recalcitrants, i, de nit entrada, sortir tots al balcó; no per aplaudir al personal de salut, esclar, sinó perquè les autoritats sanitàries puguin fer el recompte dels morts, dels vius i dels moribunds.

Però, és el descrèdit creixent de la paraula pública?

La fase terminal del rebuig a les elits?

És una actitud pròpia de poders desorientats, que ja no saben a quin sant encomanar-se?

Les coses no havien arribat mai a aquest punt.

Mai cap metge s'havia convidat cada dia a casa de la gent per anunciar-los, com una Pítia trista, el nombre de morts del dia.

No s'havia vist mai, com ha passat a Europa, caps d'estat que abans de parlar s'envoltessin d'un o més consells científics.

Als Estats Units, ningú s'havia imaginat mai l'impossible Donald Trump designant un epidemiòleg com el cap d'una «*task force*»; i mai ningú s'hauria pogut imaginar que, perplex per la popularitat d'aquell a qui el *New Yorker* ha batejat com «el metge d'Amèrica», astorat per l'epidèmia de mitjons amb la seva imatge, de samarretes amb la llegenda «*In Fauci We Trust*» i pels còctels Fauci fets de llimonada, flor de saüc i vodka, garratibat per la metamorfosi d'aquest conseller esdevingut personatge de culte a qui ara

entrevisten, per Snapchat i YouTube, els elements més entrotllats de la contracultura, el president acceptés de quedar en un segon pla i es deixés contradir, i fins i tot esmenar, per ell.

Tampoc s'havia vist mai que, a totes pantalles del planeta, els tertulians cedissin el lloc a comentaristes hospitalaris, nouvinguts en la tasca comunicativa, alguns savis i d'altres no tant, però sempre investits –com Fauci en aquell videojoc en què se'l veu fulminar d'una mirada d'acer l'horrible drac Corona– d'una aura cada cop més gran, com l'estel misteriós de Tintín.

Sense oblidar, a França, l'espectacle de l'antiga ministra de Sanitat, Roselyne Bachelot, de qui de cop i volta descobrim que també és «doctora en farmàcia» i que té la virtut d'haver acumulat un estoc de vacunes i màscares en un moment en què les existències del món disminuïen: se la consulta com a un oracle; tant com se l'havia criticat, ara la veiem com una dona admirable, gairebé canonitzable; i ella se'n riu del gir que ha pres la situació i del paper que se li atorga, sense deixar-se entabanar pels llorers retrospectius que li trenen incansablement sobre el cap i que ella rep amb amabilitat fingida, i ja no és ni ministra ni comentarista, sinó una petita eminència reconvertida en emissària de la bona paraula científica perduda.

I sense oblidar tampoc l'altre exministre, Philippe Douste-Blazy, autor, el 2004, d'un pla de lluita contra la pandèmia de grip en què ningú s'havia fixat mai: quinze anys després, tampoc ell se sap avenir de la seva rehabilitació catòdica i de la seva improbable reaparició...

Algú podria dir que, davant d'un episodi sanitari del qual encara no entenem els mecanismes, val més una camisa blanca que no pas una armilla groga, l'article aproximatiu d'un opinador professional o, als Estats Units, un

president irresponsable que recomana curar-se ingerint desinfectant; i tindria raó.

Algú podria dir que la majoria d'aquests metges eren homes i dones admirables, situats a primera línia contra l'epidèmia, herois quotidians que arrisquen la vida per salvar la nostra amb una abnegació sublim; i també tindria raó.

Però d'aquí a convertir-los en superhomes i donar-los plens poders hi havia un pas que només un seguit de malentesos han fet possible.

Els metges, per començar, no sempre tenien més informació que nosaltres, i la confiança cega que els hem professat té un punt absurd. Com Bachelard, els metges saben que la «veritat científica» que els implorem que ens donin no passa mai de ser un «error rectificat». Són conscients de no estar més vacunats que els polítics contra els pronòstics temeraris (Yazdan Yazdanpanah: «A França no n'hi haurà, d'epidèmia, perquè estem preparats»), els errors de judici (Jean-François Delfraissy: segurament no «he copsat prou bé la gravetat de la situació») o fins i tot contra les teories del complot més delirants (Luc Montagnier, que va anunciar que algú havia col·locat voluntàriament parts de la seqüència del virus de la sida al coronavirus). També ells es fiquen en camins sense sortida i es perden en vagarejos que no arriben enlloc. Recorden tots els virus que hem esforçat a descodificar en el passat i que van morir per causes naturals sense que ningú penetrés el seu secret. Han entès, a partir de Heisenberg i de la física quàntica, que malgrat Einstein, el déu de la ciència sí que «juga als daus» i té «la incertesa» per principi. I aquest tremolor íntim, aquesta alarma interior, el calfred que molts hem sentit quan, clavats davant del televisor com si fos una ràdio antiga, hem sentit anunciar, amb el to alhora líric i tranquil·litzador que adopten sempre els abusos d'autoritat, el ja famós «Escoltem els

que en saben», sé que els millors d'entre ells també el senten, que el paper els ha incomodat de mala manera.

I després es parla de la «professió mèdica» per aquí... De la «comunitat científica» per allà... Ens meravellem de veure investigadors de tot el món col·laborant per avançar plegats i, arribat el moment, parlar amb una sola veu...

Només que tot plegat no té cap sentit. I, com que vaig tenir la sort d'entrar a la filosofia per la porta de l'epistemologia, sé que la dita «comunitat» dels savis no és pas més comunitària que les altres, que hi ha línies de fractura que la travessen, sensibilitats i interessos divergents, gelosies lamentables, batusses personalistes i també disputes fonamentals, sens dubte; sé que el món de la recerca és un *Kampfplatz*, un camp de batalla on hi regna un campí qui pugui tan confús com el que va assenyalar Kant en el terreny de la metafísica: sé que les escoles, les hipòtesis, les opinions, tenen el costum de contradir-se i que no poden cantar mai victòria si no és en els breus períodes en què els adversaris fan onejar la bandera blanca amb una mà mentre amb l'altra recarreguen la metrallera experimental; és a dir, sé, en una paraula, que escoltar «els que en saben», quan ens referim a científics, és escoltar una traca perpètua i, en el cas d'un Estat, és convidar els firaires a seure a la taula del rei!

En quin punt es trobarà, quan es publiquin aquestes línies, la figura del professor Didier Raoult? Hi haurà estudis que hagin pogut establir els efectes secundaris i les virtuts de la cloroquina? No se sap. Però les baralles que suscita la seva personalitat ja són prou evidents. Observem la *hybris* dels uns, el ressentiment dels altres, la tendència dels tercers a esperar el final dels experiments amb ratolins abans de pensar a alleujar el patiment de les persones. I sentim el despit dels quarts, que un cop resolta la qüestió dels efectes

col·laterals del vell medicament només li han pogut recriminar l'arrogància, la fantasia o el seu aire de «Depardieu de la medicina», oblidant la colla d'altres grans extravagants ferotgement criticats pel mateix motiu (Joseph Priestley, escarnit per haver descobert el «gas hilarant» el 1793, és a dir, el principi de l'anestèsia... William Harvey, descobridor de la circulació sanguínia, però titllat de poc seriós pels «anticirculacionistes»... Thomas Willis, el neuròleg que va crear el concepte de *reflex* partint de la imatge d'un cos humà recorregut per flames, que també va passar per un il·luminat... Darwin, censurat a Cambridge... Els atacs de Clemenceau, que era metge, a Pasteur, que no ho era, i que per postres era una rata de gristia...).

Tot plegat –que es pot trobar en detall a les obres mestres de la història de la ciència que són *Le Normal et le Pathologique* i *La Formation du concept de réflexe aux XVIIe et XVIIIe siècles*, del meu mestre Georges Canguilhem– és lluny de l'ètica de la veritat i de l'autoritat que se suposa que aquesta ètica confereix a la ciència. El rei va despullat, encara que sigui metge. El gran home, l'eminència, per cabal i savi que sigui, va despullat sota la bata blanca; i és justament això el que el fa retrobar i compartir humanament el destí dels seus germans.

Hi ha, en tercer lloc, la qüestió de l'higienisme. Preocupar-se per la higiene està molt bé. I la societat francesa ha de celebrar haver tingut, el segle XIX, batallons de diputats metges que van situar el sanejament dels barris populars, la lluita contra la sífilis i l'alcoholisme, i el dret de cadascú de cuidar-se d'ell mateix i del seu cos al centre del debat parlamentari (Isabelle Cavé, *Les Médecins-législateurs et le mouvement hygiéniste sous la Troisième République*). Però és ben sabut que més enllà d'això hi ha una veritable doctrina higienista (a grans trets: quan la sanitat esdevé una obsessió;

quan tots els problemes socials i polítics es redueixen a infeccions a tractar; en definitiva, quan la voluntat de guariment es converteix en el paradigma de l'acció política), i ningú ignora que els efectes d'aquesta doctrina poden ser espantosament perversos.

Un únic exemple. El d'Henri Sellier, que va ser el ministre de Sanitat del Front Popular des del juny de 1936. És allò que la generació precedent en deia un home de bona voluntat. Des de 1919 que és, a Suresnes, un bon alcalde socialista que ha creat espais verds, ciutats jardí a la manera de Le Corbusier i, per a les famílies modestes, habitatges assolellats, airejats, dotats d'equipaments esportius. Ara bé, tal com explica Xavier de Jarce a *Les Abandonnés*, Sellier s'envolta de dos consellers. Un és el doctor Robert-Henri Hazemann, antic conseller municipal comunista d'Athis-Mons, figura del moviment obrer i pioner del sistema modern de dispensaris i assistència social, obsés de les proves de diagnòstic precoç, de la prevenció, de la guerra contra els bacils i els virus, de la salubritat mental i familiar, de la desinfecció; Hazemann creu que, si se les capgira per tal d'afavorir els «menys aptes», les víctimes de la «selecció natural», les hipòtesis del darwinisme social tenen certa validesa; llegeix amb tota seriositat el best-seller d'Alexis Carrel, *L'Homme, cet inconnu*, publicat l'any anterior, que glorificava l'eugenèsia més abjecta, i es converteix en el cap del gabinet tècnic del ministre. L'altre, el doctor Edouard Toulouse, és un metge marsellès, fundador el 1921 de la Lliga francesa de la profilaxi i la higiene mental, que advoca per una mena d'estrany saintsimonisme fet de «redreçament sanitari», incitació a no procrear per a aquells individus «tarats» que la República una, indivisible i humanista no ha aconseguit recuperar, mentre que als altres, els subjectes «sans» o «sanejats» per les pràctiques verdes del socialisme municipal, els

exhorta a engendrar tant com vulguin: que siguin per a ells, els certificats prenupcials! Que siguin ells, i elles, els que milloren «la raça»! D'ara endavant hi haurà «ajudes especials als millors productes humans per contribuir, aquí com a tot arreu, a fer-ne una selecció racional!».

Vet aquí com parla el conseller especial del ministre Léon Blum. És el mateix to amb què s'expressa el ministre en una conferència feta a Londres el juny de 1936, acompanyat del seu conseller tècnic, en què cita extensament el llibre d'Alexis Carrel. I en un article publicat per aquestes dates, *La lluita contra les xacres socials*, arriba a escriure amb tota naturalitat que, vista la necessitat urgent de «defensar la raça contra la certesa de la degradació i la destrucció que ens mostren les lamentables estadístiques de natalitat, malalties i mort», és partidari d'«una política d'eugenèsia».

Abans de morir, el vell militant encara tindrà temps de veure, el 1943, com els higienistes de Vichy s'apropiaven de les seves dèries. Veurà com el seu projecte de planificació i bonificació de la sanitat col·lectiva es converteix en una de les armadures d'un règim que l'horroritza. Però la seva incomprensió estupefacta no servirà de res. Les idees són encara més tossudes que els fets. I donar tot el poder als metges no era més, en aquest cas, que un ardit de la raó pétainista. És cert que els anys vint del nostre segle no són els trenta del precedent. Les coses han canviat, per sort. Però hem vist nítidament com, en el punt àlgid de la pandèmia, el nostre sistema hospitalari recorria, a tota velocitat i en sentit invers, les etapes (nosològica, epidèmica, anatòmica) de la història de la pràctica clínica tal com l'enunciava Michel Foucault: així doncs, què impedia la temptació d'un retorn a les pitjors pràctiques de l'higienisme?

I llavors és el moment de recordar un dels primers grans textos de la filosofia dedicats a la qüestió. És *El polític*

de Plató. En el diàleg es contempla la possibilitat de passar al metge, perquè guïï el ramat humà, el testimoni del diví pastor defallit. S'hi examinen els motius per defensar aquesta solució: l'analogia estructural entre el cos animal i del cos cívic; l'homologia entre el cap del primer i el cap del segon; la tria mateixa del mot, *epimeleia*, per designar les cures que necessita l'un i la gestió que cal a l'altre. Però hi ha una raó, només una, que fa que a l'últim moment, just abans del final del diàleg i amb l'accent de veritat que sempre dona a la paraula filosòfica la proximitat intuïda amb la del sofista, Sòcrates canviï de parer: la política és un art que, sí, d'ençà de la retirada dels déus ha hagut d'haver-se-les amb un món canviant, caòtic, assaltat per les tempestes i sense ningú al timó; però, justament!, de què ens serviria, al bell mig de la tempesta, un examen hipocràtic dels casos? Que no demana guardians amb l'audàcia i la força de pensar, de formular uns *codis* i gravar-los al marbre, la dificultat dels temps?

Els casos contra els codis... Diagnòstics i no lleis... D'un costat, el metge que, amb el nas enfonsat en els casos concrets i sense veure-hi més enllà dels òrgans que, per dir-ho en paraules de Valéry, té la càrrega temible d'haver de fer callar, hauria estat encantat d'allargar l'estat d'emergència fins al final dels dies; del mateix costat, el president del consell científic, l'esmentat professor Delfraissy, en el moment d'anunciar a una desconcertada comissió legislativa del Senat, que la comunitat mèdica havia «decidit [...] endarrerir» el «desconfinament» de «divuit milions de persones de població de risc» que «no poden passar la Covid en unes condicions raonables»; i, també del mateix costat, un comitè d'experts a qui alguns haurien donat tots els poders, fins i tot el de determinar la situació escolar dels nens (havien de tornar al maig, com volia Macron? O al setembre?), els paràmetres de l'economia nacional (un 10% d'atur extra?

Un 20? Un 50, i mala sort si ve la recessió anunciada?); i, en acabat, a l'altra banda, el senzill consell platònic de tornar a la República...

La crida ha estat escoltada. L'autoritat republicana ha proclamant que els metges potser són herois, però que no són Déu nostre Senyor ni els arconts de la ciutat víctima d'una nova pesta. Ha fet saber als aprenents de bruixot que el silenci dels òrgans no pot ser el silenci del toc de queda ni el d'una torre de guaita que s'eleva sobre els cossos administrats. Però ha sigut *in extremis*. Després de setmanes d'una agitació febril, asmàtica, esgotada, en què era evident que l'opinió pública volia veure la medicina al timó. I després d'un seguit d'esdeveniments que van estar a punt de segellar definitivament la unió incestuosa (i, seguint encara Foucault, fatal per a tots dos) del poder polític i el mèdic. Què en quedarà, de tot això? Quina serà l'empremta, duradora o no, d'aquest moment de vacil·lació? Tot és possible.